

De Vroedvrouwen van Rhenen

Willemke van Schoonhoven [Schoonauwen], Trijntje Lamberts, Trijntje Roelen, Anna en haar dochter Elisabeth van Rooy, Bartina Schranenveld

Stadsvroedvrouwen

Hoewel de stad Rhenen vanaf de 14^e eeuw vroedvrouwen in dienst neemt, komt er pas vanaf de 17^e eeuw aandacht voor de kwaliteit van het werk van vroedvrouwen bij de stadsbesturen. Er verschijnen dan ook de eerste instructieve boekjes over verloskunde, bijvoorbeeld dat van Cornelis Keldermans, deken van het chirurgijngilde te Gent, die rond 1700 een vraag- en antwoordenboekje schrijft waarin hij opneemt:

Het Ampt en de plicht van een Vroed-vrouw is, Kenisse te hebben, om een baerende vrouwe in haar baren te helpen, de gheschapen Vrucht tot een natuurlijke gheboorte te bevoorderen, de nagheboorte te weeren, de Vrucht te reynigen, ende de Vrouwe, die nu van haar Vrucht verlost is, na behooren gaede te slaen.

Geen geringe taak in tijden waarin zuigelingensterfte en kraamvrouwenkoorts met dodelijke afloop aan de orde van de dag zijn.

Een vroedvrouw voor iedereen

Het begeleiden van bevallingen brengt de vroedvrouw in de woonhuizen van alle mogelijke bevolkingsgroepen. In veel gevallen zal de bevalling hebben plaatsgevonden in donkere, slecht verlichte en geventileerde woonruimten, vaak onder onhygiënische omstandigheden. Als de weeën beginnen wordt de vroedvrouw opgeroepen en is ze verplicht om te komen. Bij nacht en ontij, in weer en wind en bij oorlog en vrede.

In het Rhenens archief vinden we bijvoorbeeld: " Is tot stadtvroetvrou aengenomen Willemke van Schoonhoven [Schoonauwen], midts dat sij nijet en zal mogen haer begeven 's nachts buijten deser stadt dan met kennisse".

Willemke is stadsvroedvrouw van 1630 tot 1650. Rond 1630 is het geweld van de 80-jarige oorlog weer opgeleefd en kan het zeer onveilig zijn buiten de stadspoorten. Dat zal de reden zijn geweest dat zo nadrukkelijk bij de aanstelling wordt gesteld dat ook voor haar niet zomaar de stadspoort 's nachts mag worden open gemaakt, uit angst voor indringers in de stad van buiten die wachten op hun kans. Of Willemke bewaking meekrijgt, vertelt het verhaal niet.

Openbare taken en getuigen voor de rechtbanken

Naast de kerntaak krijgt de stadsvroedvrouw ook meer openbare taken toebedeeld van zowel wereldlijke als kerkelijke rechtbanken. Ze moet soms op verzoek van de rechtsprekende vroedschap vrouwen onderzoeken om te zien of ze echt zwanger zijn. Dat kan van belang zijn als de vrouw een rechtszaak aanspant vanwege verbroken huwelijksbeloften. Een oordeel wordt gevraagd bij plotselinge sterfte na de geboorte. Is er soms sprake van kindermoord? Bij het vinden van een vondeling wordt de vraag gesteld: wie is er recent bevallen?

Als er een vaderschapskwestie speelt voor de stadsrechtbank, is de vroedvrouw vaak een belangrijke getuige.

Vroedvrouwen moeten dan in opdracht van de vroedschap tijdens de barensood van de vrouw, proberen de waarheid te achterhalen. Met haar getuigenis kan de vader aangesproken worden op de onderhoudskosten voor het kind, en komt dat kind niet ten laste van het stadsbestuur.

Zo getuigt in 1677 stadsvroedvrouw Trijntje Lamberts: *Maagje heeft op 25-6-1677 een zoon gebaard. Willem ontkent hier vader van te zijn.*

Het gerecht kent vervolgens het verzoek tot alimentatie niet toe.

Zo getuigt ook Trijntje Roelen in 1685 *Dat Anna Maria van Nahuijs in barensood heeft verklaard dat Johannes van Velsen vader is van het kind.*

De maatschappelijke plaats van de vroedvrouw

Een vroedvrouw is in Rhenen ofwel vrij gevestigd, ofwel door de vroedschap als Stadsvroedvrouw in loondienst aangesteld. Zij was daarmee - als vrouw – de enige met een officiële functie en een eigen inkomen.

Aspirant –vroedvrouwen uit Rhenen gaan in de leer bij de Stadsvroedvrouw. Vanaf de 18^e eeuw wordt bij een vacature ook buiten Rhenen gezocht. Er worden advertenties geplaatst in couranten in bijvoorbeeld Utrecht, Amsterdam, Leiden, Delft en Den Haag. Als procedure staat dan vermeldt: een selectie van de sollicitatiebrieven, een sollicitatiegesprek, het controleren van getuigschriften en een examinering, waarna de eedaflegging en aanstelling plaatsvindt. Als vroedvrouwen na die strenge selectieprocedure worden aangenomen vanuit een andere stad, dan verhuizen haar man en kinderen vaak mee en verwerven zij ook het burgerrecht van de nieuwe stad. Hieruit blijkt ook dat ze een maatschappelijke positie van belang heeft.

Inkomenpositie

Er wordt een salaris betaald, dat bestaat uit een bedrag op jaarbasis en een bedrag per bevalling. Het inkomen is dus afhankelijk van het aantal kinderen dat ze “halen” en het is dus zaak voldoende bevallingen te kunnen doen.

In de 17^e eeuw schrijft men bij de aanstelling van Willemke van Schoonauwen ” ende den armen dienen om Godes wille, waarvoor zij jaarlijks zal genieten tot verval van haar huishuur XXVI gulden, een dagwerk turf en dergelijke..”

In de 18^e eeuw worden bedragen genoemd van f 100 tot f. 125. Maar daarnaast krijgt de vroedvrouw ook een dienstwoning en een vracht turf.

Met name in de dorpen rond Rhenen is er concurrentie van vrouwen die zich opwerpen als vroedvrouw. Zo wordt er in 1715 een onderzoek ingesteld door de Rhenense Magistraat naar de kundigheid van 3 Veense vroedvrouwen. Twee krijgen een werkverbod, één mag doorgaan.

Het verhaal uit 1765 over Anna en haar dochter Elisabeth van Rooy ook uit ‘t Veen, is opmerkelijk. Moeder is al 38 jaar vroedvrouw. Zij leert haar dochter Elisabeth het vak. Beiden deden nooit examen. Omdat de dochter zich zelfstandig wil gaan vestigen, vreest Anna concurrentie. Zij doet alsnog examen bij de Rhenense stadsvroedvrouw en krijgt het

monopolie voor Stichts Veenendaal. Daarentegen krijgt de dochter een verbod zolang ze geen examen met goed gevolg heeft afgelegd.

Ook in Achterberg speelt zo iets in 1739. Bij iedere overtreding van de niet gekwalificeerde vrouw wordt haar een boete van 3 gulden opgelegd.

Artsen, chirurgijns en vroedvrouwen

Omdat een vrouw in de premoderne tijd nog lang geen toegang heeft tot de theoretische opleiding tot chirurgijn, laat staan tot die van medisch doctor, komen vroedvrouwen steeds meer in een ongunstige concurrentiepositie ten opzichte van chirurgijn-vroedmeesters en geneesheren. Bij probleemsituaties zijn de vroedvrouwen vanaf de 17^e eeuw dan ook verplicht onmiddellijk advies in te winnen bij een vroedmeester of medisch doctor, die in die tijd toch vaak minder praktische ervaring hebben. Maar het wordt met name onder de burgerij in de 18^e eeuw langzamerhand toch chique om in plaats van een ‘gewone’ vroedvrouw een meer geleerde heer naast je bed te hebben.

In 1792 klaagt vroedvrouw Bartina Schranenveld dan ook bij de Rhenense magistraat dat een chirurgijn, die tevens vroedmeester is, te vaak wordt opgeroepen door vrouwen in baren nood. Ze wordt in haar eis om financiële compensatie voor het inkomensverlies dat dat haar oplevert maar gedeeltelijk tegemoet gekomen. Zo ontstaat de praktijk dat vroedvrouwen geboortes doen die vroedmeesters en geneesheren te weinig opleveren: de natuurlijke bevallingen van volkswomen.

Bron : Soetkin Gryson De vroedvrouw en de achterwaarster Gent 2009